

РОЗВИТОК НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НЕМОВНИХ ВНЗ

¹Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ

Розглянуто основні методи навчання професійно-орієнтованому читанню на заняттях з іноземної мови у немовних ВНЗ. Наведено основні види роботи з розвитку навичок читання фахових текстів та рекомендації щодо виконання передтекстових і післятекстових вправ.

Ключові слова: професійно-орієнтоване читання, фахові тексти, передтекстові вправи, післятекстові вправи, мовні моделі.

Вступ та постановка проблеми в загальному вигляді

Потік інформації стрімко збільшується з кожним днем, і випускникам вищих навчальних закладів неминуче доведеться зіткнутися з необхідністю інтенсивного використання іноземної мови у професійній діяльності. Невипадково навчальна дисципліна, що вивчає іноземну мову у немовних вищих навчальних закладах, носить назву «Іноземна мова за професійним спрямуванням». Крім того, зростаючі ділові та культурні зв'язки із зарубіжними країнами вимагають, щоб сучасні фахівці володіли навичками читання документів, що супроводжують імпорту продукцію та послуги, могли самостійно здійснювати інформаційний обмін з іноземними діловими партнерами. Для цього у навчальні плани багатьох немовних ВНЗ в ОКР «Магістр» введено навчальну дисципліну «Ділова іноземна мова», яка і знайомить студентів із діловою документацією.

Наведені обставини роблять актуальним розвиток навичок роботи з професійно-орієнтованими текстами в процесі навчання студентів іноземним мовам. Отже, актуальність статті зумовлена винятковим значенням читання в процесі навчання іноземних мов як засобу підвищення рівня володіння мовою і як джерела інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

За останні десятиріччя у контексті проблеми, що розглядається, проведено велику кількість наукових досліджень. Низку фундаментальних праць з навчання іншомовного читання виконано Г. В. Барабановою (2005), З. І. Кличніковою (1983), Т. С. Серовою (1988), С. К. Фоломкіною (1987). Зокрема, Т. С. Серова та Г. В. Барабанова дослідили концепції навчання професійно орієнтованого читання. Існує також велика кількість дисертаційних робіт, в яких досліджено когнітивно-комунікативну методику навчання іншомовного читання (Г. В. Барабанова, Т. Д. Шевченко), розроблено методику навчання самостійного читання іншомовних текстів (М. А. Алієва, Н. М. Магазова, І. Д. Трофімова), побудовано професійно спрямовані та спеціалізовані курси навчання іншомовного читання. Проблема професійно орієнтованого читання досить широко розкрита у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі [1; 2; 4—6]. Зокрема, О. Шерстюк та І. Шульга особливу увагу звертають на розвиток самостійної роботи в процесі навчання читання для професійних цілей, пропонуючи використовувати навчальні матеріали для самостійного вивчення. Т. Сальникова зосереджує своє дослідження на проблемах підготовки зрілого читача, формування якого включає в себе розробку технології уміння і стратегій читання у природній комунікації. В. Барабанова обґрунтовує концепцію навчання професійно-орієнтованого читання іноземною мовою в технічних вузах на матеріалі і науково-технічних та академічних реєстрів [1]. Концепція професійно-орієнтованого читання, розроблена Т. Серовою, А. Балахоновим, Л. Шишкиною, розглядають його функції, предметний зміст, психологічні механізми, внутрішню і зовнішню структуру, тезаурусно-цільовий підхід до відбору й організації словника суб'єкта читання [6].

Метою статті є пошук напрямів розв'язання зазначеної проблеми, а саме:

- розгляд основних методів навчання професійно-орієнтованому читанню на заняттях з іноземної мови у немовних ВНЗ;
- обґрунтування основних видів роботи з розвитку навичок читання фахових текстів;
- розробка рекомендацій щодо виконання дотекстових і післятекстових вправ.

Виклад основного матеріалу

Наведемо основні завдання, що стоять перед студентами в процесі вивчення професійно-орієнтованої літератури іноземною мовою:

- 1) отримання інформації, яка б доповнювала та поглиблювала навчальний матеріал, що опановується студентами в процесі вивчення профільних дисциплін навчального плану;
- 2) формування необхідних навичок щодо подальшого самостійного читання літератури за фахом [3].

Відповідно до зазначених завдань автор пропонує такі види роботи з оволодіння навичками читання літератури за фахом:

- робота з оригінальними професійно-орієнтованими текстами, а саме аналітико-синтетичне (і обов'язково екстенсивне) читання з відповідним контролем розуміння прочитаного у процесі аудиторних занять;
- виконання ефективних вправ (на спеціально підібраному для цього матеріалі) до і після читання професійно-орієнтованих текстів.

Власне читання лише на самому початку буде читанням для розуміння змісту тексту в цілому. Надалі необхідно перед читанням тексту ставити перед студентами ті або інші завдання, щоб поступово знайомити їх зі специфікою читання спеціальної літератури і виробити у них тверді вміння та навички, необхідні в майбутній професійній діяльності:

- 1) виділити головну думку;
- 2) вибрати необхідні деталі;
- 3) конспективно передати зміст прочитаного рідною мовою;
- 4) узагальнити прочитане;
- 5) швидко проглянути текст і вибрати основні наукові факти;
- 6) знайти відповіді на поставлені запитання;
- 7) прочитати схему або зобразити прочитане схематично або у вигляді малюнку;
- 8) знайти потрібне посилання, формулювання або довідку.

Відповідно до другої мети, отримання необхідних навичок для подальшого самостійного вивчення професійно-орієнтованої літератури студентам доцільно виконувати вправи, спрямовані на:

- впізнання (ідентифікацію) невідомих слів за асоціацією, із контексту, за словотворчими елементами, за приналежністю до групи інтернаціональних слів та інші;
- впізнання мовних моделей у процесі читання, тобто розуміння мовних зразків, що мають в основі ту або іншу модель, характерну для такого виду фахової літератури;
- уміння користуватися словниками та довідниками.

Зупинимося на основних видах роботи, за допомогою яких можуть бути сформовані у студентів наведені вище вміння та навички. Важливу роль в роботі над оригінальними текстами спеціального характеру відіграє навчання впізнанню та розумінню інтернаціональних слів без допомоги словника. Навчати цьому потрібно регулярно і плановірно, зважаючи на розподілення всіх інтернаціональних слів на групи [5]:

- слова з повним збігом значень у двох мовах (таких слів у професійно-орієнтованих текстах приблизно 87 %);
- слова з частковим збігом значень у двох мовах (таких слів — 10 %);
- слова з повною розбіжністю значень у двох мовах (таких слів — 3 %).

Ця диференціація в тій або іншій формі має бути доведена в процесі навчання до свідомості студентів. Крім того, доцільним є виконання вправ, що спрямовані на впізнання та розуміння слів, які повністю або частково збігаються за значенням з відповідними словами в рідній мові. Проте необхідно зазначити, що під час відбору текстів бажано орієнтуватися саме на першу та другу групи інтернаціональних слів, оскільки слова із значною розбіжністю в графічних образах не можуть бути зрозумілими шляхом здогадування. Їх просто необхідно знати або знаходити у словнику.

Для подолання граматичних труднощів під час роботи з текстами необхідно сформувати у студентів відповідні навички та довести їх до автоматизму. Для досягнення цієї мети доцільно виробляти вміння пізнавати та виділяти в тексті характерні для нього мовні моделі. У процесі навчання читанню важливо, щоб студенти за сукупністю окремих слів бачили у реченні певний взаємозв'язок цих слів, який складає не менш визначену структуру — мовну модель.

Ще один вид роботи, абсолютно необхідний для формування навичок самостійного читання, — це робота зі словником [7]. На жаль, цьому виду роботи в сучасній методичній літературі не приділяється достатньої уваги. Часто аж до закінчення загальноосвітньої школи учні користуються тільки словником підручника з іноземної мови і не набувають навичок роботи із фаховими словниками, коли необхідно вибрати потрібне значення слова з декількох варіантів, наведених у словнику. Крім того, доцільно ознайомити студентів з такими випадками, коли слова, що збігаються за формою, можуть мати абсолютно різні значення у двох мовах, наприклад: *conductor* англійською мовою, *conducteur* французькою мовою і *кондуктор* українською мовою. Це так звані «хибні друзі» перекладача.

Першою необхідною умовою швидкого пошуку потрібних слів є добре знання алфавіту, яке виробляється в процесі виконання спеціальних вправ. Другою умовою є вміння визначити основну форму слова. І, нарешті, третьою, але не менш важливою умовою швидкого й умілого користування словником є вибір саме того значення слова, яке потрібне в цьому випадку. Основним помічником у цьому є контекст. Для формування означених вище навичок роботи зі словником необхідно підбирати або складати відповідні вправи та регулярно пропонувати їх студентам для тренування в процесі проведення аудиторних занять.

З роботою зі словником тісно поєднана робота над словотворчими елементами мови.

Знайомство з найпоширенішими суфіксами, префіксами, а іноді й коренями слів повинно скласти основу лексикологічної роботи на початковому етапі вивчення іноземної мови у ВНЗ. Вправи на словотвір можуть бути передтекстовими, але базуватися на матеріалі тексту, та післятекстовими, коли вже знайомий текст використовується для розвитку та закріплення навичок читання та перенесення їх на роботу з подальшими текстами. Передтекстові вправи часто базуються на роботі зі словниками, оскільки студенти працюють з окремими словами або реченнями, а не з текстом, в якому завжди велику роль відіграє контекст.

Найефективнішими є такі вправи:

— вибрати з речень похідні слова і виділити складові елементи (навести модель семантизації похідних слів);

— семантизувати певний афікс із знайомими кореневими елементами (таких вправ слід виконати якомога більше, оскільки вони мають тренувальний характер);

— із знайомих кореневих елементів і афіксів згідно з вивченою моделлю утворити похідні слова.

На заключному етапі роботи є доцільним виконання вправ із самим текстом. Ці вправи відрізняються від наведених вище лише тим, що основою для роботи служить текст, і студентам дається завдання самостійно вибрати з тексту і семантизувати ті або інші похідні слова.

Післятекстові вправи служать, головним чином, для перевірки розуміння як прочитаного тексту в цілому, так і окремих його розділів. На цьому етапі найвдалішими та ефективнішими могли б бути такі види вправ:

— прочитати текст і стисло передати його зміст;

— розділити текст на логічні частини та назвати їх;

— записати запитання до тексту і задати їх в логічній послідовності товаришам;

— скласти план прочитаного;

— викласти зміст тексту за планом;

— підготувати повідомлення за темою тексту з використанням додаткової літератури.

Висновки

Розглянуті основні види роботи над професійно-орієнтованими текстами іноземною мовою мають за мету — виробити у студентів навички читання літератури за фахом. Наведені види вправ, безумовно, не вичерпують усього розмаїття форм і методів роботи студентів під час читання текстів іноземною мовою. Багато питань розвитку навичок роботи з текстами за фахом ще чекають своєї розробки як в теоретичному, так і в практичному плані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барабанова Г. В. Способы управления процессом обучения пониманию английского специального текста / Г. В. Барабанова // Вопросы анализа специального текста : межвуз. темат. науч. сб. — Уфа, 1985. — С. 96—102.
2. Вайсбурд М. Л. Обучение пониманию иноязычного текста при чтении как поисковой деятельности [Текст] / С. А. Блохина, М. Л. Вайсбурд // Иностранные языки в школе. — 1997. — № 1. — С. 19—24. — № 2. — С. 33—38.
3. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам : пос. для учителя / Н. Д. Гальскова. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : АРКТИ, 2003. — 192 с.
4. Клычникова З. И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке : пос. для учителя / З. И. Клычникова. — М. : Просвещение, 1983. — 207 с.
5. Макарова С. Н. Организация учебного процесса: обучение чтению по специальности [Текст] / С. Н. Макарова // Семантика языковых единиц : доклады VI Международной конференции. — М., 1998. — Т. II. — С. 406—409.
6. Серова Т. С. Психологические и лингводидактические аспекты обучения профессионально-ориентированному иноязычному чтению в вузе / Т. С. Серова. — Свердловск : изд-во Урал. ун-та, 1988. — 227 с.
7. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке внеязыковом вузе [Текст] / С. К. Фоломкина. — М. : Высшая школа, 2005. — 255 с.

Рекомендована центром технічного перекладу ВНТУ

Стаття надійшла до редакції 16.10.2013

Мусійчук Світлана Миколаївна — канд. пед. наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу, e-mail: svetlana_mus@mail.ru.

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ

S. M. Musiichuk¹

Developing skills of professionally-oriented reading at the lessons of foreign language in non-language high schools

¹National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

The article examines the main methods of teaching professionally-focused reading at the lessons of foreign language in non-language high schools. The main types of working with the specialized texts and recommendations for doing exercises before and after the texts are given in the paper.

Keywords: professionally-oriented reading, specialized texts, exercises before texts, exercises after texts, language models.

Musiichuk Svitlana M. — Cand. Sc. (Educ.), Assistant Professor of the Chair of Foreign Languages and Translation, e-mail: svetlana_mus@mail.ru.

С. Н. Мусейчук¹

Развитие навыков профессионально-ориентированного чтения на занятиях по иностранному языку в неязыковых вузах

¹Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев

Рассмотрены основные методы обучения профессионально-ориентированному чтению на занятиях иностранного языка в неязыковых вузах. Приводены основные виды работы со специализированными текстами и рекомендации по выполнению дотекстовых и послетекстовых упражнений.

Ключевые слова: профессионально-ориентированное чтение, специализированные тексты, дотекстовые упражнения, послетекстовые упражнения, языковые модели.

Мусийчук Светлана Николаевна — канд. пед. наук, доцент кафедры иностранной филологии и перевода, e-mail: svetlana_mus@mail.ru.